

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ЧЕТВЪРТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО „ЛЮБЕНОВА срещу БЪЛГАРИЯ“

(Жалба N° 13786/04)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

18 октомври 2011 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

18.01.2012 г.

Това решение е окончателно при обстоятелствата по член 44 § 2 от Конвенцията. То може да претърпи корекции по формата.

По делото „Любенова срещу България“,

Европейският съд по правата на човека (четвърто отделение),
състав:

Никола Браца, *председател*,
Лех Гарлицки,
Лиляна Мийович,
Георге Николау,
Здравка Калайджиева,
Небойша Вучинич,
Винсент А. де Гаетано, *съдиш*,
и Лорънс Ърли, *секретар на отделението*,

След като заседава при закрити врата на 27 септември 2011 г.,
Постановява следното решение, прието на същата дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е образувано по жалба (№ 13786/04) срещу Република България, подадена на 5 април 2004 г. в Европейския съд по правата на човека от българската гражданка г-жа Милена Ангелова Любенова („жалбоподателка“) на основание член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“).

2. Жалбоподателката е представлявана пред Съда от г-н С. Петков, адвокат от Софийската адвокатска колегия. Българското правителство („Правителството“) се представлява от своя агент г-жа С. Атанасова от Министерство на правосъдието.

3. Жалбоподателката твърди, че българските власти не са предприели необходимите действия, за да ѝ бъде върнат нейният малолетен син, който живее при баба си и дядо си от бащина страна. Тя смята, че е била обект на дискриминационна мярка по отношение на правото на зачитане на семейния живот.

4. На 19 март 2009 г. председателят на отделението, на което е била разпределена делото, реши да запознае Правителството с жалбата. В съответствие с член 29 § 1 от Конвенцията беше решено Съдът да се произнесе едновременно по допустимостта и съществуването на жалбата.

ФАКТИТЕ**I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО**

5. . Жалбоподателката е родена през 1975 г. и живее в Дупница.

6. На 6 август 1994 г. тя сключва граждански брак с лицето Л. Л. В началото семейството живее при родителите на съпруга в Дупница. На 13 декември 1994 г. жалбоподателката ражда момче – Г. През март 1995 г. съпрузите и синът им се преместват при родителите на съпругата, които живеят в същия град.

7. През март 1997 г. Л.Л. заминава за САЩ, като жалбоподателката заминава при него през октомври 1998 г. По искане на свекъра и свекървата – семейство Т., тя им поверява сина си, който тогава е на 4 години.

8. Жалбоподателката отбелязва, че след пристигането ѝ в САЩ отношенията със съпруга ѝ много бързо се влошават: той често я бие, като по време на едно скарване ѝ нанася удар с тъп предмет по главата и тя губи съзнание. Месец по-късно жалбоподателката и съпругът ѝ се завръщат от САЩ. На заинтересованата е поставена диагноза „биполарно афективно разстройство“ и тя е хоспитализирана в продължение на два месеца в психиатричната клиника при Александровска болница в София.

9. След изписването си от болницата жалбоподателката се връща при съпруга и сина си, които живеят при родителите на Л. Л. в Дупница.

10. През март 1999 г. Л. Л. заминава отново за САЩ, като жалбоподателката и синът ѝ остават да живеят в дома на семейство Т. Л. Л. прекъсва всякакъв контакт със съпругата си и малко след това, тя научава, че той живее на семейни начала с друга жена и че има дете от нея.

11. През август 2000 г. жалбоподателката намира работа като продавачка в бутик за дрехи в София, на около 60 км от Дупница. В началото тя пътува всеки ден между дома и работното си място, но през септември 2000 г. наема апартамент в София с намерението да се връща събота и неделя в Дупница, за да вижда сина си. Свекърът и свекървата ѝ предлагат да се грижат за детето Г., докато тя се установи за постоянно в София, и жалбоподателката приема това предложение.

12. По думите на заинтересованата, малко след нейното преместване в София семейството на съпруга ѝ започва да ѝ пречи да вижда детето. Множество опити да се срещне със сина си се провалят, тъй като съпрузите Т. крият детето и отказват достъп на жалбоподателката до техния дом в Дупница. Опитите на майката да види сина си в учебното заведение на детето също се оказват неуспешни.

13. На 21 март 2002 г. жалбоподателката се обръща към Държавната агенция за закрила на детето, за да се оплаче от невъзможността да види сина си. Директорът на Агенцията сезира по служебен път социалните служби на гр. Дупница. Междувременно съпрузите Т. вече са се обърнали към социалните служби в същия град,

за да подадат жалба срещу жалбоподателката и нейното поведение, което квалифицират като тормоз по отношение на детето Г.

14. Социалните работници в Дупница извършват социална анкета и се срещат с жалбоподателката, нейните родители, родителите на съпруга ѝ, детето Г. и неговите учители. Те отбелязват, че съпрузите Т. са осигурили добри материални условия за отглеждане на внука си и че са особено грижливи по отношение на детето. Експерт психиатър извършва консултация относно здравословното състояние на жалбоподателката и установява, че тя е способна да се грижи за детето си. Социалните работници констатира, че майката и детето са разделени от м. септември 2000 г., че срещите на детето с жалбоподателката са били редки и кратки, че момчето е емоционално отдалечено от майка си и че връзката дете – родител е нарушена.

15. На 30 април 2002 г. социалните служби на Дупница предписват на жалбоподателката и на съпрузите Т. да проведат среща, за да се опитат да разрешат съществуващия конфликт. Двете страни следва да организират срещи на жалбоподателката и нейния син, като в началото тези срещи трябва да се провеждат в присъствието на психолог и на социален работник, за да се възстановят постепенно контактите между майката и детето. Двете страни са предупредени, че неспазването на тези инструкции може да доведе до налагане на административни мерки в съответствие с членове 45 и 46 от Закона за закрила на детето.

16. На 8 юли 2002 г. жалбоподателката се явява в седалището на местните социални служби на Дупница, за да се срещне с родителите на своя съпруг. Опитът за среща се проваля поради отсъствието на семейство Т. Насрочена е втора среща, която трябва да се състои на 12 юли 2002 г. На нея жалбоподателката отива заедно със своите родители, което предизвиква възражението на семейство Т и последните напускат помещението. Така, жалбоподателката отново не може да види сина си, поради отказа на съпрузите Т. да сътрудничат със социалните служби. Последните съветват жалбоподателката да се обърне към съдебните власти, за да разреши спора между нея и нейните свекър и свекърва.

17. На 21 октомври 2003 г. жалбоподателката подава иск в районния съд на Дупница с молба да разпорежи на родителите на нейния съпруг да ѝ предадат детето Г. Тя се позовава на член 71, алинея 1 от Семейния кодекс.

18. Съдът разглежда нейното заявление същия ден. Той разполага с доказателства, представени от жалбоподателката, между които и два доклада на социалните служби, в които се посочват резултатите от извършената социална анкета и различните мерки, предприети от тях за разрешаване на проблема, поставен от заинтересованото лице.

19. След проведеното на 21 октомври 2003 г. съдебно заседание, решението на съда е в полза на жалбоподателката. Съдът констатира,

че бащата на детето отсъства от страната от 1999 г., че майката е законен представител на детето си и че неговите баба и дядо от бащина страна задържат детето на жалбоподателката, без да имат право на това. Съдът констатира, че е в интерес на детето да живее с майка си и че няма изключителни обстоятелства, които да обосноват неспазване на това правило в случая. Районният съд постановява на бабата и дядото да предадат детето на жалбоподателката. Последните не изпълняват това нареждане.

20. Жалбоподателката се обръща към полицията с молба за съдействие за изпълнение на заповедта на районния съд. В периода между 21 октомври и 7 ноември 2003 г. са предприети три опита, които се провалят поради отказа на свекъра и свекървата. През ноември 2003 г. последните обжалват решението в Окръжния съд на Кюстендил и получават прекратяване на изпълнението на съдебното решение.

21. На заседанието на Окръжния съд дядото и бабата изтъкват, че се грижат за детето със съгласието на майката. Връзката между майката и детето е прекъсната поради поведението на жалбоподателката, която е изоставила сина си. Евентуалното предаване на детето би довело до промяна на неговото социално обкръжение, което не е в негов интерес. Те са осигурили отлични условия за развитие на детето Г. и не е ясно дали майката може да му осигури материални условия и дали може да отдели необходимото време, за да се занимава с детето. Мерките, инициирани от майката за връщане на детето с помощта на полицията, са впечатлили дълбоко детето и по този повод дядото и бабата са потърсили помощта на детски психиатър. От друга страна, снаха им е имала психиатрични проблеми в миналото, от които би могло да възникне опасност за детето, в случай че трябва да напусне дома си, за да се присъедини към майка си.

22. От своя страна жалбоподателката твърди, че единствените лица, които могат да инициират съдебни действия на основание член 71, алинея 1 от Семейния кодекс, са родителите на детето. Ето защо апелативната жалба на дядото и бабата следва да се счита за недопустима. Тя отбелязва, че дядото и бабата нямат родителски права върху детето и възпрепятстват всякакъв контакт на детето с майка му. Липсата на привързаност на детето към майка му е причинена от враждебното отношение на дядото и бабата към нея. Майката оспорва твърдението на своите свекър и свекърва, че поведението ѝ е причинило психично разстройство на детето: от документите, представени от противната страна, е видно, че психиатричният кабинет в Дупница следи състоянието на детето през последните три години. Жалбоподателката признава че е имала психични проблеми но обяснява, че те датират от 1998 г. и впоследствие не е имала подобни прояви. Тя отбелязва накрая, че съпрузите Т. са попречили на

полицията да ѝ предаде детето, въпреки задължителния характер на заповедта на районния съд.

23. С окончателно решение от 7 януари 2004 г. Окръжният съд на Кюстендил отменя решението на районния съд. Окръжният съд се позовава на член 71, алинея 1 от Семейния кодекс, който определя, че освен при изключителни обстоятелства, децата трябва да живеят с родителите си. Разпоредбите на този член позволяват на родителите да поискат от съдебните инстанции връщане на децата, които не живеят с родителите си. Съдът преценява също, че тази разпоредба е приложима само в случай, че двамата родители са определили местожителството на децата си със съвместно споразумение. В противен случай, член 71 алинея 2 предвижда, че всеки спор между родителите относно местожителството на децата трябва да бъде разрешен от съда в рамките на производство и решение взето в присъствие на майката и бащата.

24. Въз основа на представените доказателства, Окръжният съд заключава, че съществува разногласие между жалбоподателката и съпруга ѝ по отношение местоживеенето на сина им Г. Той констатира, че искането за предоставяне на детето е направено единствено от майката и че районният съд не е изслушал бащата на детето, който живее в чужбина. Окръжният съд добавя, че с оглед на обстоятелствата по делото е съмнително дали решението на районния съд съответства на интересите на детето: като се вземат предвид трудностите на жалбоподателката по отношение на поддържането на контакти с нейния син и докладът на социалните служби, в който се изтъква нарушената емоционална връзка между майката и детето.

25. Вследствие на това решение детето Г. остава да живее с дядо си и баба си по бащина линия. Жалбоподателката е практически лишена от всякакъв контакт с него.

26. В края на лятото на 2008 г. бащата на детето се връща от САЩ с новата си съжителка и двете им деца. Понастоящем Г. живее с баща си и с дядото и бабата по бащина линия. В периода между септември и декември 2008 г. жалбоподателката се среща няколко пъти със сина си, със съгласие на бащата.

27. Жалбоподателката отбелязва, че тя и съпругът ѝ са взели решение да прекратят брака си по взаимно съгласие и че са направили съответните постъпки в този смисъл. Единственият проблем, останал неразрешен по това време, е бил свързан с упражняването на родителските права над сина им Г. Детето не изпитвало привързаност нито към майка си, нито към баща си и заявявало открито желанието си да остане при баба си и дядо си по бащина линия. След тези събития, жалбоподателката е изпаднала в състояние на дълбока депресия, което обаче не ѝ е попречило да предприеме други действия, за да възстанови контактите със сина си.

28. По последна информация, получена от жалбоподателката на 30 юни 2010 г, в нейното положение не са настъпили промени и тя все още е разделена от сина си.

II. РЕЛЕВАНТНО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Семейен кодекс

29. Съгласно българското законодателство въпросът за упражняване на родителските права е уреден от разпоредбите на Семейния кодекс (наричан по-долу „СК“). Към момента на спора е бил в сила старият СК от 1985 г. На 1 октомври 2009 г. той е отменен и е приет нов кодекс.

30. Член 70, алинея 2 от стария СК гарантира на дядото и бабата правото на лични отношения с ненавършилите пълнолетие техни внуци. Те са имали право да се обърнат към районния съд, за да определи начините за упражняване на правото на достъп до внуците им при спор с родителите по този въпрос. Това положение е включено в член 128 алинея 1 от новия СК.

31. Член 71, алинея 1 от стария СК предвижда, че ненавършилите пълнолетие деца са длъжни да живеят при родителите си, освен ако важни причини налагат те да живеят другаде. При отклонение от това задължение, по искане на родителите районният съд може да издаде заповед за връщане на детето. Тази заповед може да се обжалва пред председателя на Окръжния съд.

32. Съгласно член 71, алинея 2 от стария СК, когато родителите не живеят заедно и не могат да постигнат съгласие при кого от тях да живеят децата им, спорът се решава от районния съд. Неговото решение може да се обжалва по общия ред пред по-висша инстанция. Според съдебната практика на Върховния съд, решението на съдебна инстанция, към която е предявен иск на основание втората алинея на този член, да постанови местоживеене на детето при един от разделените родители, води задължително и до прехвърляне на родителските права върху същия родител, тъй като съжителството с детето е един от основните елементи на родителските права и задължения (*Решение № 669 от 17.07.1992 г. по гр. д. № 869/92 г., II г.о.*).

33. Съгласно разпоредбите на член 72 от стария СК, включени в член 123 от новия СК, родителските права се упражняват от двамата родители заедно или поотделно. При разногласия между тях спорът се решава от районния съд. Според съдебната практика на Върховния съд, целта на подобна мярка е да разреши проблема, свързан с упражняването на конкретни родителски права, а не да прехвърля

упражняването на родителските права като цяло на един от родителите (*Решение № 1218 от 27.12.1999 г. по гр. д. № 1129/99 г., II г.о.*).

34. Член 74 алинея 1 от стария СК дава възможност на всеки родител да поиска от съда ограничаване на родителските права на другия родител, когато поведението на последния е в ущърб на детето или на неговото имущество. Втората алинея на този член предвижда същата възможност, когато продължителното отсъствие на един от родителите прави невъзможно упражняването на неговите родителски права. Тези положения са предвидени в член 131 от новия СК.

35. Когато родителите не живеят заедно, разпоредбите на член 127 от новия СК дават възможност на родителите да уредят с писмено споразумение въпросите за местоживее на детето, упражняване на родителските права над него, личните отношения с него и издръжката му. Споразумението има сила на изпълнително основание за правата и задълженията, вписани в него. Ако страните не успеят да разрешат тези въпроси по взаимно споразумение, то спорът се решава от районния съд, като неговото решение може да се обжалва пред по-висшата инстанция.

В. Закон за закрила на детето

36. През 2000 г. Народното събрание приема Закона за закрила на детето, чиято цел е да координира и подобри съдействието, оказвано от различните органи на държавата на непълнолетните деца, на родителите и на другите физически и юридически лица, участващи в дейностите по отглеждане и възпитание на децата.

37. В съответствие с член 6 от закона, различните дейности по закрила на детето се осъществяват от Държавната агенция за закрила на детето, общинските служби за социално подпомагане и от редица министри – като тези на вътрешните работи, на правосъдието и на образованието.

38. Разпоредбите на член 21, алинея 1, точки 2 и 3 от същия закон позволяват на общинските социални служби да извършват социални анкети относно деца в неблагоприятно положение, да издават задължителни предписания на съответните лица с цел осигуряване благоденствието на детето и закрила на неговите права и интереси, както и да осъществяват прилагането на тези мерки по съдебен път.

39. Член 23, точка 6 от закона дава възможност на социалните служби да вземат необходимите мерки за улесняване на връзките между деца и родители и справяне с кризите в отношенията между тях.

40. Съгласно член 45 и по-специално формулировката му към момента на спора, неспазването на законовите разпоредби се наказва с глоба от 50 до 100 лева.

ПРАВНИ ИЗВОДИ

I. ОТНОСНО ТВЪРДЕНИЯТА ЗА НАРУШАВАНЕ НА ЧЛЕН 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

41. Позовавайки се на член 6 § 1 от Конвенцията, жалбоподателката се оплаква от отказа на съда да нареди на нейните свекър и свекърва да ѝ предадат детето. Тя твърди, че властите не са взели необходимите мерки, за да улеснят срещите с непълнолетния ѝ син.

42. Съдът вече е утвърдил в своята съдебна практика, че правната квалификация на фактите, посочени от жалбоподателите, и позоваването на една или друга разпоредба на Конвенцията или на протоколите към нея е от неговата изключителна компетенция и че Съдът не е длъжен да се придържа към аргументите на страните по тази въпрос. В тази връзка той припомня, че една жалба се характеризира с посочените факти, а не с представените правни основания или доводи (виж *Герра и други срещу Италия (Guerra et autres c. Italie)*, 19 февруари 1998 г., § 44, *Сборник с присъди и решения (Recueil des arrêts et décisions)* 1998-I).

43. Що се отнася до фактите по настоящото дело, Съдът отбелязва, че заинтересованата е предприела редица административни и съдебни мерки за възстановяване на личния си контакт и на съжителството с непълнолетния си син. Въпреки това, те не са довели до резултата, очакван от жалбоподателката, и към 30 юни 2010 г. тя все още е била разделена от сина си. Съдът припомня, че жалби, които се отнасят до отглеждането на деца и личните контакти между родители и деца, спадат към понятието за „семеен живот“ по смисъла на член 8 от Конвенцията. (виж *Хокканен срещу Финландия (Hokkanen c. Finlande)*, 23 септември 1994 г., § 54, série A № 299-A; *Космопулу срещу Гърция (Kosmopoulou c. Grèce)*, № 60457/00, § 42, 5 февруари 2004 г.). Ето защо той приема, че жалбата на жалбоподателката по това дело следва да бъде разгледана в контекста на разпоредбите на този член, който в съответната си част гласи, както следва:

„1. Всеки има право на неприкосновеност на (...) семейния живот (...).

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество, в интерес на националната и обществената сигурност, икономическото състояние на страната, защитата на обществения ред, предотвратяването на престъпления, защитата на здравето или морала, на правата и свободите на другите”.

А. Относно допустимостта

44. Правителството изтъква довода за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита. То отбелязва, че жалбоподателката е могла да предяви граждански иск срещу съпруга си въз основа на член 72 от стария СК или на член 74, алинея 2 от същия кодекс, за да получи попечителство над детето си и да установи неговото местоживее на своя адрес. Заинтересованата е разполагала също с възможността да започне процедура за развод, в рамките на която съдебните инстанции би трябвало да разрешат проблема за упражняване на родителските права над детето и за установяване на неговото местожителство.

45. Жалбоподателката не е направила коментар по това възражение на Правителството.

46. Съгласно член 35 § 1 от Конвенцията, всяко лице, което желае да сезира Съда, за да разгледа отговорността на дадена държава, трябва да е изчерпало предварително всички средства за правна защита, предоставени му от правосъдната система на съответната държава. Това правило изисква от жалбоподателите да подават единствено жалбите, които са достъпни и задоволителни от гледна точка на вътрешноправния ред, за да бъде възможно получаване на правна защита срещу твърдените нарушения. (*Kiiskinen срещу Финландия (Kiiskinen c. Finlande)* (декември), № 26323/95, ЕСПЧ 1999-V (извадки). На тази база Съдът ще обсъди въпроса дали посочените от Правителството начини за правна защита могат да се считат за достатъчно ефективни, за да се коригира положението, от което се оплаква жалбоподателката.

47. С оглед на обстоятелствата по делото, Съдът е на мнение, че по отношение преценката дали жалбоподателката е спазила правилото за изчерпване на средствата за правна защита, предвидени от вътрешноправния ред, трябва да се разграничат два последователни периода. Първият от тях обхваща времето от март 2002 до лятото на 2008 г.: по това време съпругът на жалбоподателката живее в чужбина и детето Г. живее в дома на баба си и дядо си по бащина линия, които възпрепятстват контакти между майката и детето. Вторият период започва през лятото на 2008 г. със завръщането на бащата от САЩ, който от този момент започва да живее с детето и упражнява *de facto* родителски права върху Г.

48. Правителството изброява най-малко три отделни съдебни процедури, които жалбоподателката би могла да предприеме пред съдебните инстанции (виж параграф 44 по-горе). Налага се констатацията, че всички тези правни действия би трябвало да се насочат срещу бащата и че имат за цел да ограничат упражняването на родителските права от страна на бащата, и дори тяхното цялостно

прехвърляне върху жалбоподателката. Съдът отбелязва, че разпоредбите на членове 72 и 74 алинея 2 на стария Семейен кодекс са включени в новия кодекс, влязъл в сила през 2009 г. (виж параграфи 33 и 34 по-горе). От това следва, че заинтересованата би могла да сезира съдебните инстанции с една от тези процедури и да получи, евентуално, решение със задължителна сила и подлежащо на изпълнение, за да накара съпруга си да ѝ предаде детето Г, или да ѝ бъде дадена възможност за редовни лични контакти с него. В същото време заинтересованата не уточнява дали се е възползвала от всички тези възможности, като не изтъква нито едно обстоятелство, което би могло да я освободи от изчерпването на тези средства за правна защита. Съдът отбелязва твърдението на жалбоподателката, че е направила постъпки за получаване на развод и за уреждане по взаимно споразумение със съпруга Л. Л на въпроса за родителските права над детето Г. Тя обаче не уточнява дали тези действия са довели до постигане на целите, визирани от двойката. Съдът изтъква също, че член 127 от новия СК дава възможност на родители, които не живеят заедно, да уредят доброволно с писмено споразумение въпросите за упражняване на родителските права и за местоживее на детето или да започнат съдебна процедура в гражданските съдебни инстанции за тази цел (виж параграф 35 по-горе), както и че жалбоподателката не е уточнила дали се е възползвала от тази възможност.

49. Въз основа на така изложените елементи по делото, Съдът счита, че жалбата на жалбоподателката отнасяща се по периода, започнал през лятото на 2008 г., е недопустима, поради неизчерпването на вътрешноправните средства за защита по смисъла на член 35 §§ 1 и 4 от Конвенцията.

50. Въпреки това, Съдът счита, че същото заключение не се отнася за периода от 2002 до 2008 г. През това време бащата на детето живее в чужбина, жалбоподателката – в София, а детето живее в Дупница при дядо си и баба си по бащина линия, вследствие на взаимна договорка между тях и жалбоподателката (виж параграфи 10 - 12 по-горе). По това време и при описаното по-горе положение, спорът за местоживее на детето противопоставя жалбоподателката на нейните свекър и свекърва, а не на съпруга ѝ. Тъй като бабата и дядото са нямали законно право да упражняват родителски права над детето и в случая фактическото положение е попречило на жалбоподателката да упражнява родителските си права, нито едно от правните действия, посочени от Правителството, не би могло да осигури достатъчно ефективно средство за правна защита, която да позволи на заинтересованата да поддържа контакти със сина си и да живее заедно с него. Следователно Съдът не може да я упрекне, че не е предприела посочените от Правителството – ответник граждански иски.

51. Поради това Съдът е на мнение, че възражението за

недопустимост, повдигнато от Правителството, следва да се отхвърли по отношение на този период, през който жалбоподателката и нейния син са разделени. Съдът счита, че в тази си част жалбата по член 8 не е очевидно необоснована по смисъла на член 35 § 3 а) от Конвенцията и не открива каквато и да било друга причина за обявяването ѝ за недопустима. Поради това тя следва да бъде обявена за допустима.

Б. По същество

1. Аргументи на страните

52. Жалбоподателката изтъква, че родителите на съпруга ѝ са ѝ попречили да поддържа контакти със сина си и да живее заедно с него. Тя се е обърнала към общинските социални служби, но техните усилия за намиране на решение на проблема са срещнали враждебното отношение на противната страна: съпрузите Т. са отказали да сътрудничат със социалните работници, което е обрело на провал всички мерки помирение, предприети от тях.

53. След това, заинтересованата е сезирала районния съд с иск за издаване на заповед за предаване на детето по силата на член 71, алинея 1 на стария СК. Районният съд е уважил иска, но издадената съдебна заповед не е била изпълнена поради съпротивата на родителите на съпруга и пасивното отношение на полицейските служители, които е трябвало да окажат съдействие на жалбоподателката.

54. В отговор на обжалване от страна на бабата и дядото и след незаконна процедура от гледна точка на вътрешното право, Окръжният съд е отменил решението на първоинстанционния съд. Така, жалбоподателката е била лишена от всякаква възможност да вижда сина си, като окръжният съд е дал приоритет и е постановил решение в полза на бабата и дядото и на отсъстващия съпруг и в ущърб на правата и интереса на майката и на детето Г.

55. Правителството оспорва доводите на жалбоподателката. То отбелязва, че решението на районния съд е било обжалвано пред Окръжния съд, който го е отменил. Решението на Окръжния съд е било взето въз основа на доказателства, представени от страните, както и въз основа на доклада на общинските социални служби. Противно на изложеното от жалбоподателката Правителството изтъква, че това решение е било мотивирано от необходимостта да се защитят интересите на детето на жалбоподателката.

56. Правителството подчертава, че според своята съдебна практика Съдът не е натоварен със задачата да определя дали вътрешните съдебни инстанции са приложили правилно материалните и процесуални норми на националното законодателство. То отбелязва,

че според съдебната практика на Съда в случаи, подобни на този, дори ако властите са длъжни да вземат всички необходими мерки за улесняване на връзките между родители и техните деца, това задължение не е абсолютно. По-специално, използването на принудителни мерки трябва да бъде ограничено и да бъдат зачитани интересите на всички засегнати лица, на първо място – интересите на детето.

57. Защитата е на мнение, че опитите на жалбоподателката да намери разрешение на положението, от което се оплаква, са били непоследователни и малко на брой. Отговорността за неуспеха на нейните действия не може в никакъв случай да бъде приписана на държавните органи.

2. Преценка на Съда

а) Принципи, установени в съдебната практика на Съда

58. Съдът припомня, че ако член 8 от Конвенцията цели основно да защити личността от произволна намеса на публичните органи, в допълнение той може да породи позитивни задължения, присъщи на ефективното зачитане на неприкосновеността на семейния живот. По смисъла на тази разпоредба, границата между положителните и отрицателните задължения на държавата не подлежи на точно определение. Въпреки това, принципите, приложими и в двата случая, са сравними: властите са длъжни да гарантират спазване на точния баланс между конкуриращите се интереси на личността и на обществото като цяло; по същия начин държавата разполага с известна свобода на преценка по отношение конкретните мерки за спазване на този ангажимент (*Киган срещу Ирландия (Keegan c. Irlande)*, 26 май 1994, § 49, серия А № 290; *Хоканен (Hokkanen)*, цит. по-горе, § 55). Съдът няма за задача да замести националните власти по отношение на регламентирането на въпросите относно родителските права и правото на посещение в дадена държава, а да прецени в контекста на разпоредбите на Конвенцията коректността на решенията, взети при упражняване на тяхното право на преценка. В този смисъл Съдът трябва да установи дали причините, мотивирали ефективно взетите мерки по отношение упражняване от страна на жалбоподателката на нейното право на зачитане на семейния живот, са релевантни и достатъчни от гледна точка на разпоредбите на член 8 (*ibidem*).

59. Съдът вече прецени, че в случаи като този, където временното прехвърляне на грижата за отглеждане на едно дете произтича от споразумение между отделни лица, член 8 вменява правото на един родител да вземе необходимите мерки, за да се събере с детето си, както и задължението на националните власти да приложат тези мерки (*Хоканен (Hokkanen)*, по-горе, § 55 *in fine*). Това последно изискване

не е абсолютно, тъй като често събирането на един родител с детето му, живяло известно време с други хора, не може да стане веднага и изисква подготовка, чието естество и обхват зависят от обстоятелствата при всеки отделен казус. Ако националните власти трябва да полагат усилия за насърчаване на сътрудничеството между всички заинтересовани лица, тяхното задължение да използват принудителни мерки в тази област трябва да бъде ограничено: те трябва да вземат предвид интересите, правата и свободите на тези лица и, най-вече, висшия интерес на детето и неговите права по член 8 (*Хокканен (Hokkanen)*, по-горе, § 58).

60. Ако националните съдебни институции отказват временно връщането на детето при баща му или при майка му, чиито родителски права не са били ограничени, въпреки това трябва да се вземат мерки за уреждане на семейните отношения и осигуряване на справедлив баланс между интересите на детето и тези на родителя, който трябва да упражни родителските си права. Там, където е установено наличие на семейни връзки и където причините за отказ за връщане на детето се дължат на липсата на контакти между заинтересованите страни и на изминалото време, държавата трябва да действа принципно, за да даде възможност на тези връзки да се развият. Ангажиментът на държавата не се свежда до това да гарантира детето да може да отиде при своя родител, той включва и редица подготвителни мерки, които благоприятстват постигането на този резултат (*Аманалачиоай срещу Румъния (Amanalachioai c. Roumanie)*, № 4023/04, § 97, 26 май 2009 г.).

61. При казуси, свързани със събиране на родители с техните деца, спазването на принципа за висшия интерес на детето е от първостепенно значение. Този интерес има два аспекта: от една страна да гарантира на децата развитие в здравословно обкръжение; от друга страна – поддържане на връзки със семейството, освен в случаи, когато последното се е оказало особено недостойно, защото да се прекъсне тази връзка означава да се откъсне детето от неговите корени. В резултат, интересът на детето налага, че само изключителни обстоятелства могат да доведат до прекъсване на част от семейните връзки и че трябва да бъде направено всичко необходимо за запазване на личните отношения и, евентуално, в подходящ момент, за „възстановяване“ на семейството (виж *Гнаоре срещу Франция (Gnahoré c. France)*, № 40031/98, § 59, ЕСПЧ 2000-IX).

b) Приложение на тези принципи в конкретния случай

62. Като разглежда фактите по настоящия случай, Съдът констатира, че заинтересованата е живяла заедно с детето си до септември 2000 г. Впоследствие тя е била лишена от лични контакти с непълнолетния си син в продължение на близо осем години (виж параграфи 12 и 26 по-горе). Съдът отбелязва, че родителските права на

жалбоподателката не са били ограничени от съдебно решение, а от действията на съпрузите Т, дядо и баба на детето по бащина линия, които след като са обещали на жалбоподателката да се грижат временно за Г, впоследствие са променили поведението си и са отказвали какъвто и да било контакт между майката и детето до лятото на 2008 г. (виж параграфи 12 и 26 по-горе). През тези години бащата на детето, Л. Л., е пребивавал постоянно в САЩ и по тази причина не е бил в състояние да упражнява ежедневно своите родителски права. Съдът счита, че при това положение държавните органи е трябвало да вземат необходимите мерки, за да дадат възможност за запазване на семейния живот, създаден от заинтересованата и нейния син през първите шест години след раждането на детето.

63. Жалбоподателката се е позовала на първо време на възможностите, съществуващи по смисъла на Закона за закрила на детето и се обръща към социалните служби за подкрепа, консултация и съдействие, с цел възстановяване на отношенията със сина ѝ (виж параграф 13 по-горе). Общинските градски служби са извършили задълбочена социална анкета относно положението на детето и са предприели мерки за помиряване на страните и прогресивно възстановяване на връзката на жалбоподателката с нейния син (виж параграфи 14 и 15 по-горе). Усилията им са се оказали безрезултатни, най-вече поради поведението на дядото и бабата на детето по бащина линия: опитите за среща между страните, на която последните е трябвало да се опитат да постигнат приятелско уреждане на проблема, са се провалили поради отсъствието или внезапното заминаване на съпрузите Т. (виж параграф 16 по-горе), като съдебното нареждане на социалните служби да позволят на жалбоподателката да се среща със сина си е останало неефекасно (виж параграфи 15 и 16 по-горе).

64. Съдът отбелязва, че единственият начин, с който са разполагали социалните служби за изпълнение на задължителните указания, дадени на страните, е бил налагането на глоба в размер от 50 до 100 лева, съгласно член 45 от Закона за закрила на детето (виж параграф 40 по-горе). Изглежда че властите не са наложили тази мярка, въпреки отказа на съпрузите Т. да сътрудничат на общинските власти и въпреки изричното предупреждение в този смисъл, съдържащо се в нареждането от 30 април 2002 г. (виж параграф 15 по-горе). Разбира се, евентуалното използване на тази мярка би трябвало да вземе предвид зачитането на правата и интересите на заинтересованите лица и най-вече тези на детето (виж параграф 59 *in fine* по-горе), което при определени обстоятелства е могло да понесе отрицателните последици от влошеното финансово състояние на лицата, с които живее (виж *mutatis mutandis* Минчева срещу България (*Mincheva c. Bulgarie*), № 21558/03, § 89, 2 септември 2010 г.). Въпреки това се налага констатацията, че Правителството – ответник не е изтъкнало какъвто и

да било аргумент, който да оправдава пасивността на социалните служби по отношение на упорития отказ от сътрудничество на съпрузите Т.

65. Необходимостта от по-активни мерки от страна на властите за гарантиране на спазването на указанията на общинските социални служби от 30 април 2002 г. е била още по-голяма поради факта, че при разделянето на жалбоподателката от нейния син последният е бил само на шест години. Налице е бил риск постоянната липса на личен контакт на майката с непълнолетния ѝ син да накърни емоционалната връзка между тях и да направи много трудно евентуалното възстановяване на техния съвместен живот впоследствие. Ето защо в този случай, при констатираните обстоятелства, действията на социалните служби са били лишени от желаната ефективност по смисъла на член 8 от Конвенцията.

66. След провала на процедурата по посредничество от страна на социалните служби, на 21 октомври 2003 г. жалбоподателката е подала искова молба в районния съд на Дупница, с която е поискала връщане на сина си по съдебен под, на основание член 71, алинея 1 от стария Семейен кодекс. Районният съд е уважил иска и е издал заповед бабата и дядото да предадат детето на майката (виж параграф 19 по-горе). По жалба на бабата и дядото на детето Г. по бащина линия окръжният съд е отменил решението на първоинстанционния съд (виж параграф 23 по-горе) и по този начин е потвърдил невъзможността на жалбоподателката да заживее със сина си и да поддържа с него личен контакт. С оглед на принципите, установени в неговата постоянна съдебна практика (виж параграфи 58-61 по-горе), Съдът е на мнение, че трябва да разгледа аргументите, с които Окръжният съд на Кюстендил е взел това решение, за да прецени дали е спазен справедлив баланс между правата и интересите на отделните заинтересовани страни.

67. Окръжният съд е преценил, че законовата постановка, на която се позовава жалбоподателката, а именно член 71, алинея 1 от Семейния кодекс, не може да бъде приложена в този случай: разпоредбите на този член предвиждат възможност на родителите да поискат връщане на детето си в семейното жилище само в случай, че няма никакво разногласие между родителите по отношение на местоживеенето на детето. Съдът отбелязва, че искът е подаден единствено от майката и че бащата на детето, който отсъства от страната, не е бил консултиран в рамките на съдебната процедура. Той заключава, че между съпрузите съществуват разногласия по отношение местоживеенето на тяхното дете, които трябва да бъдат разрешени чрез действия по смисъла на втората алинея на същия член от Семейния кодекс (виж параграфи 23 и 24 по-горе).

68. Съображенията на окръжния съд са основно в защита на правата и интересите на бащата на детето Г. Тъй като бащата и жалбоподателката имат съвместно право на упражняване на родителските права, те следва да установят по взаимно съгласие местожителството на детето Г. Съдът приема естествено, че в ситуация като тази, при която искът за връщане на детето е подаден единствено от един от родителите срещу трети лица, включително и срещу дядото и бабата на детето, властите следва да вземат предвид положението и законните интереси на другия родител. Въпреки това Съдът счита, че би трябвало се вземат предвид редица други обстоятелства с цел уравнивяване на легитимните права и интереси на двамата родители.

69. В тази връзка той изтъква, че към 7 януари 2004 г., когато е било произнесено решението на окръжния съд, постоянното отсъствие на бащата на Г. е продължавало вече близо пет години. Последният е пребивавал в САЩ, където е създад ново семейство (виж параграфи 10 и 26 по-горе). Жалбоподателката е избрала да остане да живее в България, намерила е работа и жилище недалеч от родния си град (виж параграф 11 по-горе) и многократно е проявила желание да живее заедно със сина си (виж параграфи 12, 13, 16 и 17 по-горе). Съдът отбелязва, че в нито един момент от съдебното производство пред националните съдебни инстанции не е било изтъкнато, че бащата на детето поддържа редовна връзка със сина си в България или че желае да вземе детето при себе си в Америка. Съдът отбелязва също така, че основното споразумение, въз основа на което детето Г. е било оставено временно в дома на баба си и дядо си по бащина линия, е било съставено от жалбоподателката година и половина след отпътуването на съпруга ѝ за САЩ и че през този начален период в отсъствието на Л. Л. родителските права са били упражнявани *de facto* единствено от жалбоподателката. С оглед на тези специфични особености Съдът смята, че отказът на окръжния съд да уважи иска на жалбоподателката за връщането на сина ѝ с мотива, че е бил подаден без одобрението на отсъстващия съпруг, означава лишаването ѝ от възможност да упражнява ефективно родителските си права над детето. Съдът е на мнение, че при аналогични ситуации, при които само един от съпрузите е в състояние да упражнява ефективно родителските си права над детето поради постоянното отсъствие на другия съпруг, подход като този, възприет от окръжния съд, може не само да застраши интересите на родителя, поел отговорността да отглежда детето, но и да накърни сигурността и благополучието на детето.

70. Дори да предположим, че бащата не е бил съгласен с решението на своята съпруга, взето в негово отсъствие, относно местоживеенето на детето, Законът му е давал възможност да подаде иск на основание на член 71, алинея 2 от стария СК срещу жалбоподателката, за да се разреши този спор (виж параграф 32 по-горе). Съдът е на мнение, че

такъв подход би позволил на бащата да защити своите легитимни права и интереси, без да накърнява родителските права на майката на детето.

71. Тези елементи са достатъчни на Съда, за да констатира, че при решението на окръжния съд няма справедлив баланс между законните права и интереси на двамата родители. Той смята освен това, че това оспорвано решение не е взело предвид и в достатъчна степен всички аспекти на легитимния интерес на детето и че то не установява справедлив баланс между неговите права и интереси и тези на жалбоподателката.

72. Окръжният съд приема в решението си, че е съмнително дали събирането на жалбоподателката и нейния син ще е от най-голям интерес за детето, тъй като изглежда че установяването на връзка между майката и детето е труден процес и че емоционалната връзка между жалбоподателката и нейния син е нарушена (виж параграф 24 *in fine* по-горе). Съдът отбелязва, че трудностите при поддържане на личен контакт и отчуждаването на детето от майка си са преди последици от тяхното отделяне и че отрицателният ефект от това положение рискува да се задълбочи с времето. Съдът припомня също така, че един от аспектите на висшия интерес на детето е поддържане на връзка с родителите му, освен при изключителни обстоятелства, когато последните са се оказали особено недостойни (виж параграф 61 по-горе). Налага се констатацията, че окръжният съд не е взел предвид нито един факт, който би поставил под съмнение качествата на жалбоподателката като добър родител, или който би изтъкнал възможна опасност за здравословното състояние или благополучието на детето след като то се събере с нея.

73. Решението на окръжния съд да отмени заповедта, издадена от районния съд, е довело до оставане на детето при неговите баба и дядо по бащина линия. Съдът констатира, че в мотивировката на това решение няма нито един елемент, който би позволил да се направи заключение, че съдът реално е преценил в каква степен дядото и бабата на детето по бащина линия могат да осигурят обкръжение, което би способствало за физическото и емоционално развитие на детето. Подобна преценка изисква отчитане на множество различни фактори като например възраст, здравословно състояние, финансови и материални ресурси на дядото и бабата, техните образователни и интелектуални способности, нравствени добродетели и поведение по отношение на детето. При отсъствие на каквито и да е данни в този смисъл, Съдът не може да приеме за установено, че този изискуем аспект в интерес на детето Г., а именно гарантиране на неговото развитие в здравословно обкръжение, е бил спазен в достатъчна степен.

74. Дори ако се предположи, че отчуждението на детето от майка си може да оправдае временното му настаняване при баба му и дядо му, Съдът счита, че законните права и интереси на жалбоподателката не са били защитени в достатъчна степен. Решението на Окръжния съд не определя какъвто и да било срок на престоя на детето при баба си и дядо си по бащина линия. Нещо повече, то не предвижда каквато и да било мярка за личен контакт на жалбоподателката с нейния син, с цел подготовка на евентуално събиране на детето и на майката. По този начин, жалбоподателката е била лишена от всякакъв контакт със сина си в продължение на четири години до момента, когато е успяла да се срещне с Г. с разрешение на съпруга си след завръщането му в България (виж параграф 26 по-горе). Съдът констатира, че липсата на каквато и да било преходна мярка за улесняване на възстановяването на личните връзки между жалбоподателката и нейния син се дължи на пропуски в националното законодателство по време на изложените факти: доколкото е известно на Съда, във вътрешното право не е съществувала разпоредба, която да позволи на заинтересованата да получи право на посещения и срещи с детето си, противопоставимо на съпрузите Т, които са държали детето, без да имат право на упражняване на родителските права и без изричното разрешение на административен или съдебен орган.

75. В заключение, след като обсъди всички релевантни факти и обстоятелства по делото, Съдът счита, че държавните органи не са спазили своето позитивно задължение да предприемат необходимите действия в защита на съществуващия семеен живот на жалбоподателката и на нейния син. Мерките, предприети от общинските социални служби, са се оказали неефективни, за да дадат възможност на жалбоподателката да възстанови връзката си с детето. В решението на Окръжния съд по иска за връщане на сина на заинтересованата не е постигнат справедлив баланс между отделните аспекти на този казус и не е обърнато достатъчно внимание на висшия интерес на детето. Освен това, националното законодателство не е предвиждало каквато и да било възможност на жалбоподателката да получи правото на посещение, противопоставимо на нейните свекър и свекърва, след постановеното решение на Окръжния съд.

76. Следователно, в случая има нарушение на член 8 от Конвенцията.

II. ОТНОСНО ТВЪРДЕНИЯТА ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 14 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

77. Жалбоподателката твърди, че е била жертва на дискриминационно отношение от страна на съдебните власти. Тя се

позовава на член 14 във връзка с член 8 от Конвенцията. Текстът на съответните части на тези членове гласи, както следва:

Член 14

„Упражняването на правата и свободите, посочени в (...) тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение, или всякакъв друг признак“.

Член 8

„1. Всеки има право на неприкосновеност на (...) семейния живот (...).

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество, в интерес на националната и обществената сигурност, икономическото състояние на страната, защитата на обществения ред, предотвратяването на престъпления, защитата на здравето или морала, на правата и свободите на другите“.

78. Тя отбелязва, че решението на Окръжния съд, с което ѝ е отказва връщане на детето, се основава на дискриминационни съображения. Тя счита, че съдът никога не би постановил подобно решение, ако искът за връщане на детето е бил подаден от бащата. Тя изтъква, че съдебните власти са нарушили съзнателно вътрешното право и са приложили постановките на обичайното право, което позволява на съпруга да се раздели със съпругата си и да я лиши от всякакъв контакт с децата, родени от този брак.

79. Като потвърждава аргументите, изложени по отношение на член 8 от Конвенцията, (виж параграфи 55 – 57 по-горе), Правителството се позовава на факта, че положението, от което се оплаква жалбоподателката, не може да се квалифицира като дискриминационно отношение, и приканва Съда да отхвърли жалбата, позоваваща се на член 14 във връзка с член 8 от Конвенцията.

80. Съдът припомня, че по отношение на упражняването на правата и свободите, гарантирани от Конвенцията, разпоредбите на член 14 забраняват различното отношение към лица в сходни ситуации, проявено без обективно и разумно обосноваване на мотивите, (виж между редица други *Хофман срещу Австрия (Hoffmann c. Autriche)*, 23 юни 1993 г, § 31, серия А № 255-С).

81. Жалбоподателката твърди, че дискриминационното отношение в нейния случай се е изразило в отказа на националната система на правораздаване да ѝ върне детето Г, което не би се случило на бащата на детето, ако той би подал подобен иск. Тя се позовава на различно

третиране при упражняване на правото ѝ на семеен живот, основано на полов признак.

82. След като разгледа жалбата на жалбоподателката основана на разпоредбите на член 8, Съдът констатира, че националните правораздавателни органи не са могли да установят справедлив баланс между различните интереси в рамките на съдебното производство, инициирано от майката за връщане на детето Г. Той заключава, че заинтересованата не е получила необходимата защита на своето право на семеен живот по смисъла на член 8 от Конвенцията (виж параграфи 66-74 по-горе). В същото време, Съдът не приема аргументите на жалбоподателката, според които същото решение може да бъде квалифицирано като дискриминационно отношение, основано на полов признак.

83. Съдът отбелязва по-специално, че решението на окръжния съд се позовава на трудностите за установяване на личен контакт между майката и детето, нарушаването на емоционалната връзка между жалбоподателката и сина ѝ, както и отсъствието на другия родител, който е имал право на съвместно упражняване на родителските права, при подаване на иска за връщане на детето (виж параграф 24 по-горе). От това следва, че противно на твърденията на жалбоподателката, съдебното решение не е било мотивирано от нейната полова принадлежност.

84. Съдът не е убеден и във верността на твърдението, че бащата не би получил отказ от страна на съдебните институции, ако в подобна ситуация би поискал връщане на детето си. Жалбоподателката не е представила какъвто и да било доказателствен елемент, който да позволи да се заключи, че в случай на разпадане на семейството или на конфликт, отнасящ се до упражняването на родителските права, националните съдебни институции отдават системно предпочитание на интересите на бащата за сметка на интересите на майката.

85. Следователно Съдът счита, че не разполага с нито един елемент, който да му позволи да се направи заключение, че положението, от което се оплаква жалбоподателката, се квалифицира като дискриминационно отношение, основано на полова принадлежност. В отсъствие на явно нарушение на член 14 от Конвенцията във връзка с член 8, Съдът счита, че тази жалба е очевидно необоснована и следва да бъде отхвърлена, в съответствие с член 35 § 3 а) и 4 от Конвенцията.

III. ПО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

86. Съгласно член 41 на Конвенцията,

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея, и ако съответното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, то Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна“.

87. Тъй като жалбоподателката не е представила каквото и да било искане за справедливо обезщетение, Съдът счита, че няма причина за присъждане на суми по този повод.

С ТЕЗИ МОТИВИ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО,

1. *Обявява* жалбата за допустима по отношение на твърденията, позоваващи се на член 8 от Конвенцията и отнасящи се до периода между 2002 и 2008 г., през който жалбоподателката е била разделена от детето си и *за недопустима* – по отношение на останалото;
2. *Постановява*, че е налице нарушение на член 8 от Конвенцията.

Съставено на френски език и съобщено писмено на 18 октомври 2011 г., съгласно член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Лорънс Ърли
Секретар

Николас Браца
Председател